

VIERING VAN DE ZONDAG IN DE MARANATHAKERK

zondag 10 november 2019
1^e zondag van de Voleinding

ds. Martine Nijveld

Het is vandaag de eerste zondag van Voleinding.
Dit is de tijd van het jaar waarin we
meer dan anders nog misschien
weten en beseffen dat we mensen onderweg zijn.
En beginnelingen altijd weer in ons zoeken naar wijsheid.
Daarbij is het bemoedigend om te weten
dat wij op die weg niet de eersten zijn.
Wij voegen ons in een beweging door de eeuwen heen van mensen
geraakt door die oude woorden, we sluiten ons aan bij eerdere zoekers,
en ontdekken hoe sommigen er echt iets van maakten,
van die hoge woorden en idealen.
Vandaag sluiten we opnieuw aan bij Prediker.
Al een paar keer stonden in de afgelopen tijd woorden uit dit bijbelboek
centraal in onze vieringen.
Woorden van die zoeker naar wat goed is en wijs,
eerlijk en echt.
We gaan vandaag opnieuw met hem
in gesprek.

Vandaag horen we woorden van wijsheid uit Prediker 7,
spreuken en spreekwoorden,
vertolkend ervaringen
opgedaan in het leven wellicht,
woorden waarmee je zomaar in kunt stemmen,
misschien,
of ook even helemaal niet...

Daarnaast uit het evangelie naar Lukas een gelijkenis van Jezus,
die zich hier opnieuw ontpopt als wijsheidsleraar,
met een gelijkenis over
zelfgenoegzaamheid en bescheidenheid,
thema's die ook in Prediker
regelmatig opduiken.

LEZING: Prediker 7 (Naardense Bijbel, versie 2014)

LIED 720 (lied bij Prediker) *Alleen te leven om te zwoegen*

LEZING: Lukas 18: 9 t/m 14 (Nieuwe Bijbelvertaling 2004)

PREEK

Prediker, Prediker,
wat maak je me nou?!

Dat was mijn eerste gedachte toen ik
die woorden van hem las over
een vrouw, de vrouw,
die een net is, een vangnet,
je raakt in haar verstrikt, haar handen zijn ketenen.
Bitterder dan de dood is dit.

En daar nog boven op:
van een echt mens heb ik er
één uit duizend gevonden, maar een vrouw
kon ik bij die allen niet vinden.
De Nieuwe Bijbelvertaling lijkt het nog wat pittiger te vertalen:
onder duizend mensen vond ik er maar één die ook werkelijk een mens was,
maar het was geen vrouw.

Prediker, Prediker,
wat maak je me nou?!

En bij het lezen van de tekst zonet
had ik zomaar de idee dat ik niet de enige
was met deze reactie op zijn woorden...

Prediker, we zijn de afgelopen maanden vaker met
zijn wijsheid in de weer geweest,
en het leek vaak alsof hij dichtbij ons stond,
bij tijden kon hij haast ervaren worden als een mens van nu,
als één van ons,
met zijn zoeken, met zijn niet zeker weten,
zijn blijven vragen, wikken en wegen, zijn roepen en twijfelen...
En dan dit...
Wat moeten we ermee?

(...)

En ook het begin van de tekst zal vast mensen
het hoofd hebben doen schudden, de wenkbrauwen doen fronsen.
Daar hoorden we woorden die pijn kunnen doen:
groter goed is het, zegt Prediker,
beter is het, zegt hij,
meer tof is het, zegt hij,
om te gaan naar een huis in rouw
dan te gaan naar een huis waar een feestdronk is,
verdriet hebben is een groter goed dan lachen...

Woorden die je kunnen bezeren,
die pijn kunnen doen,
boos kunnen maken ook,

je zou ze maar lezen wanneer je nog maar net
iemand
verloor aan de dood,
wat wil Prediker hier eigenlijk zeggen,
en wat moeten wij ermee?
Moeten we er iets mee?

(...)

Prediker doet in dit hoofdstuk aan spreekwoorden.
Groter goed is dit meer dan dat,
beter is dit dan dat...
Zoals in ons 'beter één vogel in de hand dan tien in de lucht',
'beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald' en
'beter een goede buur dan een verre vriend'.
Spreekwoorden zijn handreikingen,
wijsheid vertolkend die mensen opgedaan hebben in het leven,
en (in goed te onthouden vorm) doorgeven aan volgende generaties.

Velen van ons zullen op deze manier levenswijsheid
ontvangen hebben.
Een erfdeel noemt Prediker de wijsheid.
Dat wat jij erft.
Grond om jouw leven op te leven.
Grond onder de voeten: om op te stáán en mens mee te worden.
Een erfdeel:
dat wat je meekrijgt van de generaties voor je,
van ouders, van grootouders, van andere belangrijke anderen.
En wat je ook weer dóór kunt geven
aan wie ná je komen, aan mensen om je heen.

De levensvraag vanuit deze tekst luidt:
wat kreeg jij mee? En wat geef jij door?

(...)

Wijsheid wordt in de bijbel regelmatig voorgesteld
als een vrouw. Als vrouwe wijsheid.
In het Spreukenboek ontmoeten we haar zo.
Daar staat ze op de markt en biedt ze haar wijsheden aan:
een mand vol, een kraam vol wijsheden:
proef ze,
probeer ze uit.
Ze biedt haar waar aan,
wat kies jij, wat haal jij eruit, wat doe jij ermee?
We worden gezien als verantwoordelijke wezens, geroepen
om antwoord te geven op haar roep.
Zo staat ook Prediker vandaag
in ons midden,
als een marktvrouw, vrouwe wijsheid,
en prijst hij zijn waar aan,
zie, tast, proef.

Waarbij hij aan het slot van de tekst
misschien wel zegt: maar let wel op, hou je goed vast,
want voor je het weet val je in de armen van vrouwe dwaasheid
en heeft die jou in de greep (waarbij ik mij wel afvraag of ik als vrouw nou zo blij word van deze
beeldspraak, al lijkt de bedoeling helder):
wijsheid is nooit iets wat je hebt, het blijft zoeken.
Blijf bescheiden.

(...)

We hadden het over dit hoofdstuk op de gespreksavond dinsdag,
de derde gespreksavond over Prediker.

En daar bleek dat sommige wijsheden
over al die eeuwen heen
ook mensen van nu aan kunnen spreken.
Ze hebben hun frisheid en hun kracht behouden.
Die spreuk over geduld bijvoorbeeld:
beter geduld dan ongeduld,
goed, tof, het leven dienend, is een lange adem,
een groot goed en maar al te vaak hebben we het niet.
Het einde van een zaak is beter dan haar begin,
wees dus niet te snel met je oordeel, sta niet meteen met je mening klaar,
schort je oordeel op...
En ook die spreuk dat het niet van wijsheid getuigt
om te zeggen dat het vroeger
beter was dan nu.

In het stukje dat we vandaag niet lezen,
tussen begin- en eindwoorden in,
omdat de lezing anders wel heel lang zou worden in deze dienst,
stonden ook woorden die aanspraken
bij de mensen die bij de gespreksavond waren,
namelijk deze:
wees niet al te rechtvaardig en wees niet overdreven wijs,
anders gezegd:
draaf in je zoeken naar wat goed is
niet door,
want als je té zeer je best doet, te veel focust op het één of andere doel,
té fanatiek wordt,
raak je je omgeving kwijt,
isoleer je je van de mensen om je heen.
Zoals in het verhaal dat Jezus vertelt over de farizeeër en de tollenaar.
Waar de éne zich in zijn
hoog voelen, *meer voelen, ik doe dit allemaal,*
verheft,
ik geef de tienden, ik vast twee maal per week, ik ben zeer rechtvaardig,
ik heb mijn leven op de rit, ik weet wat goed is, en wat moet,
maar zich vervreemdt van de mensen om hem heen.
Wees niet té rechtvaardig,
weet niet té goed hoe het moet en waar we heen moeten.
Je maakt je los van de ander.

Wees ook niet té zorgzaam, té dienstbaar,
zei iemand anders in de groep: geef een ander ook de ruimte
om te zijn, te doen, verantwoordelijkheid te nemen.

Veel spreuken spraken nog altijd aan.
Maar niet alle...

De spreuk dat het beter is te zijn in een huis vol rouw dan
in een huis vol feestrumoer,
kon niet op instemming rekenen.
Wat moeten we ermee?

Misschien hoeven we er niets mee,
dat laat ik gaarne open.
Misschien zijn we het gewoon niet met Prediker eens,
dat kan, het past bij Prediker dat hij mensen aan het denken wil zetten,
ze zélf na wil laten denken.
Hij is niet zozeer doende om eeuwige waarheden aan te bieden,
maar gaat met ons een zoektocht door het leven.

En op zijn zoektocht lijkt hij ervaren te hebben dat een huis van rouw een betere plek kan zijn
dan een huis van lachen. Als zijn ervaring biedt hij het ons aan,
niet als een waarheid, een dogma.
Het is daarbij goed om te zien naar de woorden
die hij gebruikt voor lachen en feest.

Je hoort als hij spreekt over lachen allerlei knerpende
en knetterende en schetterende ie-klanken in het Hebreeuws.
Prediker lijkt het meer te hebben
over gesnater, vertier, liederlijkheid, verdoving, makkelijk
gepraat en luid gelach in een wereld waar weinig te lachen valt,
om lachen om van alles
en overal overheen lachend.

Hij verzet zich tegen het zingen van dwazen,
tegen hun lofzang,
want wat voor zin heeft het je de hemel in te laten prijzen?!
Wat leer je daarvan?

Misschien een beetje makkelijk, maar ik moest meteen denken
aan Trump en zijn eigen hofpredikante,
die hem als een soort van messias
ziet en aanbidt.
Je kunt beter horen naar de be-rispingen van wijzen,
zegt Prediker,
dan luisteren naar de op-rispingen van dwazen.
Je kunt beter ook wat tegensprekers hebben
- als wereldleider,
als leider van wat dan ook –
dan alleen maar naar de mond praters.

Liever wat ergernis, zegt hij, wat vragen, wat wrevel.
En wat besef dat er veel situaties in het leven zijn waar niets te lachen valt.
Maar word ook niet té wrevelig,
haast hij zich er achter aan te zetten.
Heb de waarheid niet in pacht.
Wijsheid zal altijd iets blijven wat ver weg is,
gezocht moet worden.
Wat dat betreft is de tollenaar in het verhaal van Jezus
de wijze, hij staat van verre,
weet dat wijsheid geen bezit is, geen zeker weten,
maar een zoektocht,
een verlangen.

(...)

En daarmee
zijn we ook terug
bij de woorden aan het slot van de tekst van vandaag.
Waarin Prediker een dikke streep zet onder het feit dat wijsheid en zoeken bij elkaar horen.

En dan komt hij met de woorden over de vrouw, een vrouw.
Een net is zij, een vangnet, etc..

Die woorden zijn als zoveel woorden in de bijbel
op verschillende manieren te lezen.

Misschien, misschien
is het een vrouwonvriendelijke uitglijder van Prediker...

Misschien, misschien
stopt hij hier bewust een dwaasheid
tussen alle wijsheden in,
om ons wakker en alert te houden (zat u nog op te letten
of was u in slaap gedut?).

Misschien, misschien
hoor je hier dat hij een man
van zijn patriachale tijd was en dat hij in een andere
cultuur leefde?

Misschien roept de tekst vooral tegenspraak op.
Laat het maar gebeuren, zou ik dan
willen zeggen, laat het maar gebeuren,
dat deze tekst tegenspraak oproept,
want zó oefenen we ons in tegenspraak
tegen woorden die pijn doen,
tegen onrecht, tegen praktijken en situaties
die mensen klein maken,
tegen oordelen, keiharde meningen,
geuit in openbaarheid en in kleine kring.

(...)

Ik geef tot slot een mogelijke uitleg die mij persoonlijk verwarmde.

Prediker werkt in zijn boek vaker zo
dat hij wijsheden geeft
die hem overgeleverd zijn,
in de vorm van spreekwoorden, zegswijzen.
En meermaals ontdek je dan dat hij
dat zó doet:
hij citeert eerst een oude wijsheid,
en laat vervolgens merken of hij ermee instemt of juist niet.

Zo zou het hier kúnnen zijn,
dat hij aanhaalt/citeert zoals velen voor hem en om hem heen
over vrouwen spreken:
ze zeggen dit, ze zeggen dat over vrouwen:
ze vangen je, ze verleiden je, ze lokken je, lokken het uit,
het spreukenboek telt meerdere
van dit soort spreuken.
Ze zeggen dit,
ze zeggen dat...
Maar ik zeg, zegt Prediker,
dat dat, wat mij betreft, bedenksels zijn.
Bedenksels...
Dat is zijn laatste woord erover in de tekst van vandaag.

Naar mijn idee is dit een uitleg
die ook past bij de sfeer van heel het boek,
waarin een denker ons uitnodigt om zelf na te denken,
om niet mee te praten met wat iedereen zegt.

Ze zeggen, er wordt van alles gezegd,
over boeren, over bouwers, over de kerk, over
mensen in de zorg en in het onderwijs...
Ze zeggen, er wordt van alles gezegd,
over vluchtelingen, over klimaatsceptici, over moslims.
Ze zeggen, er wordt van alles gezegd,
over jongeren, over ouderen, over ánderen,
dat ze zus zouden zijn of zo.
Word geen naprater,
zegt Prediker,
laat je niet meeslepen door wat iedereen zegt,
neem het niet voor lief,
maar
zoek de liefde,
zoek vrede, zoek wat goed is.

In alle voorlopiegheid.

Amen.

LIED 807

Een mens te zijn op aarde